

**ОЧІКУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА
ВІД СОТ**

Інститут сільського розвитку
Київ – 2005

**Осташко Т.О. Очікування українського села від СОТ.
К.: Інститут сільського розвитку. – 2005. – 40 с.**

У цьому виданні представлені результати соціологічного дослідження "Аналіз суспільної думки щодо можливого впливу вступу України до СОТ на сільське господарство і сільське населення". Дослідження проводилося громадською організацією "Інститут сільського розвитку", створеною в рамках Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні, що фінансується Міністерством Великої Британії у справах міжнародного розвитку.

Брошура адресована представникам органів державної влади, науковцям та аналітикам, представникам громадсько-політичних об'єднань і всім тим, кого цікавлять проблеми сільського господарства України й майбутнє українського села після вступу України до СОТ.

Відповідальні за випуск:

Світлана Прокопенко, Вадим Шарко

Наклад: 1000 прим..

Підписано до друку 15.09.05

Для безкоштовного розповсюдження

© Громадська організація "Інститут сільського розвитку"

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1. Поінформованість щодо СОТ	7
2. Ставлення респондентів до вступу України у СОТ ..	9
3. Очікувані наслідки для економіки України	11
4. Очікування для сільськогосподарських виробників .	12
5. Очікувані наслідки для населення України	18
6. Наслідки для сільського населення	22
7. Оцінка вигащів учасників агропродовольчого ринку .	30
ВИСНОВКИ	37
ДОДАТКИ	38

ВСТУП

На етапі завершення переговорного процесу щодо вступу України до СОТ аналіз переваг і ризиків для різних галузей економіки і для населення України набув надзвичайної актуальності. Відповідні прогнози користуються попитом в політичних колах, серед національних виробників і в суспільстві. Чи не найбільше застережень виникає щодо можливих наслідків для аграрного сектору і агропродовольчих ринків України.

Протягом 2003-2005 років, наслідки від зміни торговельних режимів для експортерів, ризики для внутрішнього ринку взагалі, а також зміна рівня підтримки середніх та крупних сільськогосподарських виробників всебічно обговорюються під час політичних й економічних дискусій, аналізуються в наукових публікаціях. Проте аналіз наслідків для сільського населення, яке в останні роки виробляє понад 60% валової продукції сільського господарства, практично лишається поза межами наукових досліджень і поза увагою політиків.

Особливості нашого підходу до аналізу переваг та ризиків для сільського господарства від вступу України до СОТ полягають: по-перше, у комплексному підході до предмету дослідження, що охоплює всіх агентів агропродовольчого ринку, і по-друге, у диверсифікації інформаційних джерел для дослідження.

Традиційно передбачення наслідків для сільського господарства від вступу України до СОТ будуються на аналізі:

- норм і правил СОТ, що регулюють сільськогосподарське виробництво і агропродовольчі ринки;
- ходу переговорного процесу щодо приєднання України до СОТ;
- поточного стану сільського господарства, внутрішнього агропродовольчого ринку, конкурентоспроможності національних виробників;
- можливостей нарощування експортного потенціалу країни;
- вивчення впливу СОТ на аграрну сферу країн Центральної та Східної Європи, які набули членства у СОТ протягом перехідного періоду.

Ми розширили джерела аналізу за рахунок узагальнень очікувань сільськогосподарських виробників та управлінців,

відповідальних за впровадження заходів аграрної політики на місцевому рівні. Ці спеціалісти сприймають інформацію щодо норм і правил СОТ, які регулюють торгівлю й виробництво сільськогосподарської продукції, крізь призму реальної ситуації і конкретних проблем сільського господарства і сільської місцевості України, тому їх узагальнені судження, хоча і мають суб'єктивний характер, є цінним джерелом інформації для аналізу.

У цьому виданні викладені основні результати дослідження "Аналіз суспільної думки щодо можливого впливу вступу України до СОТ на сільське господарство і сільське населення". Дослідження проводилося громадською організацією "Інститут сільського розвитку", створеною в рамках Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні, що фінансується Міністерством Великої Британії у справах міжнародного розвитку. Польовий етап дослідження проводився у березні-квітні 2005 року методом формалізованого інтерв'ю у Київській, Донецькій, Луганській і Одеській областях співвиконавцями Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні Київською, Донецькою, Луганською і Одеською обласними доповідними службами.

Мета дослідження полягала у вивченні суспільної думки щодо проблем вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ), особливо стосовно можливих наслідків для сільського господарства і сільського населення.

Для реалізації поставленої мети в ході дослідження вирішувалися такі **завдання**:

- з'ясувати рівень обізнаності людей, що приймають ділові й управлінські рішення у сільській місцевості, щодо СОТ;
- з'ясувати ставлення цієї групи респондентів до вступу України у СОТ;
- вивчити суспільну думку щодо загального впливу норм і правил СОТ на економіку України, сільське господарство, населення, в тому числі й сільське;
- дослідити суспільну думку щодо можливих соціально-економічних як позитивних, так і негативних наслідків вступу України до СОТ для аграрного сектору, агропродовольчих ринків і сільського населення.

Загальна чисельність **вибіркової сукупності** склала 800 осіб. Респонденти були поділені на дві рівночисельні групи (категорії).

Перша група: "**виробники**", 100 респондентів у кожній області:

1. Керівники або головні спеціалісти сільськогосподарських підприємств;
2. Голови фермерських господарств.

Друга група: "**управлінці**", 100 респондентів у кожній області.

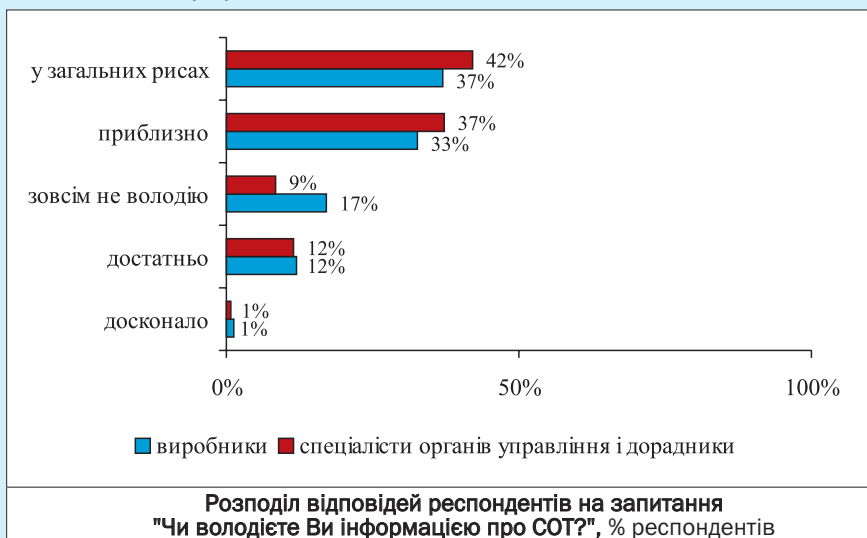
1. Начальники або спеціалісти обласних управлінь сільського господарства;
2. Начальники або спеціалісти районних управлінь (відділів) сільського господарства;
3. Голови або спеціалісти обласних рад;
4. Голови або спеціалісти районних рад;
5. Голови сільських рад;
6. Керівники або спеціалісти дорадчих служб.

Результати дослідження використовуються Інститутом сільського розвитку (Київ), Центром розвитку сільського господарства та правової підтримки" (Київ), Центром розвитку та правової підтримки села (Одеса), ГО "Донецький аграрний розвиток" (Донецьк), ГО "Слобідський селянський розвиток" (Луганськ) у ході презентацій, круглих столів, семінарів і публікуються в ЗМІ з метою сприяння більшій поінформованості сільського населення, владних структур та сільських підприємців щодо переваг і ризиків членства у СОТ. Ця робота сприятиме реалізації переваг і зниженню ризиків від вступу України до СОТ для сільського господарства.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. ПОІНФОРМОВАНІСТЬ ЩОДО СОТ

Рівень достовірності суджень респондентів щодо можливих наслідків від вступу країни до СОТ для українського села залежить від рівня їхньої поінформованості щодо майбутніх "правил гри" в умовах СОТ. Дослідження виявило суттєву різницю у рівнях поінформованості сільськогосподарських товаровиробників і представників управлінських структур. Сільськогосподарські виробники менше знайомі з інформацією про СОТ, ніж представники органів влади: 17% керівників сільгоспприємств та фермерів зовсім не володіють інформацією щодо СОТ.

Лише 13% респондентів вважають себе достатньо або досконало поінформованими щодо СОТ. Переважна частина респондентів знайомі із правилами СОТ у загальних рисах або приблизно. Це означає, що узагальнені результати проведеного дослідження в жодному разі не можуть використовуватися як експертні висновки щодо можливих наслідків вступу України до СОТ для українського села. У ході аналізу ми будемо обґрунтовувати або спростовува-

ти як негативні, так і позитивні суб'єктивні очікування респондентів на основі аналізу об'єктивних чинників.

Регіональні відмінності

Найнижчий рівень поінформованості щодо СОТ виявлено у Донецькій області, найвищий – у Київській. 20% опитаних у Донецькій області зовсім не володіють інформацією про СОТ. У Київській області лише 9% респондентів вважають себе непоінформованими щодо СОТ, натомість 91% вважають, що володіють інформацією про СОТ приблизно, у загальних рисах, достатньо або досконало.

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
"Чи володієте Ви інформацією про СОТ?", % респондентів

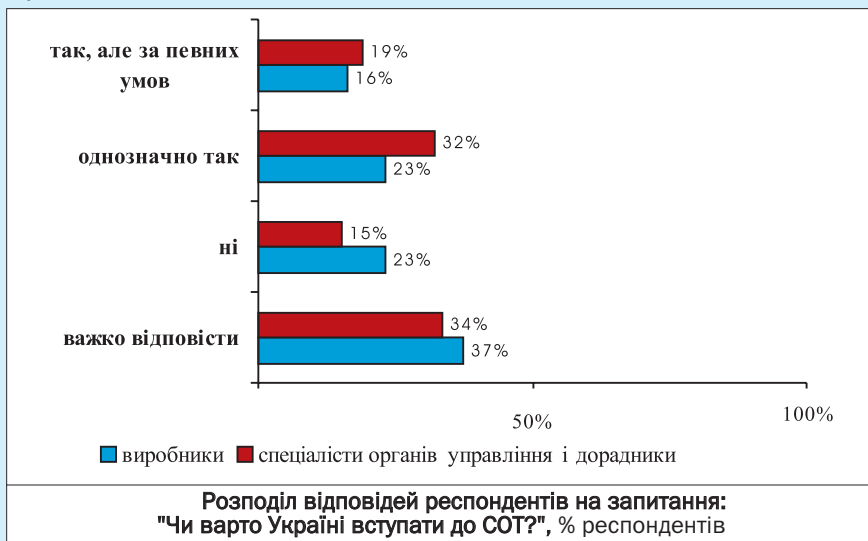
Варіанти відповіді:	Область				
	Донецька	Київська	Луганська	Одеська	Разом
Досконало	0,5	1,0	1,5	1,0	1,0
Достатньо	6,5	14,5	13,5	12,5	11,8
У загальних рисах	35,0	37,0	37,5	48,5	39,5
Приблизно	38,0	38,5	37,0	26,5	35,0
Зовсім не володію	20,0	9,0	10,5	11,5	12,7
Разом	100	100	100	100	100

Джерела інформації

Дослідження показало, що найбільш повну інформацію щодо СОТ респонденти отримали з телевізійних передач – 36% опитаних. На другому місці серед джерел інформації про СОТ – газети і журнали, 23% респондентів отримали найбільш повну інформацію з друкованих ЗМІ. Виявилися цікаві регіональні відмінності щодо джерел інформації про СОТ. У Київській області значна частина респондентів отримала інформацію про СОТ з газет і журналів (43% респондентів), на той час як з телевізійних передач – лише 33%. Протилежна картина – у Донецькій області, де 42,2% отримали найбільш повну інформацію про СОТ із телевізійних передач і лише 13,6% – з газет і журналів.

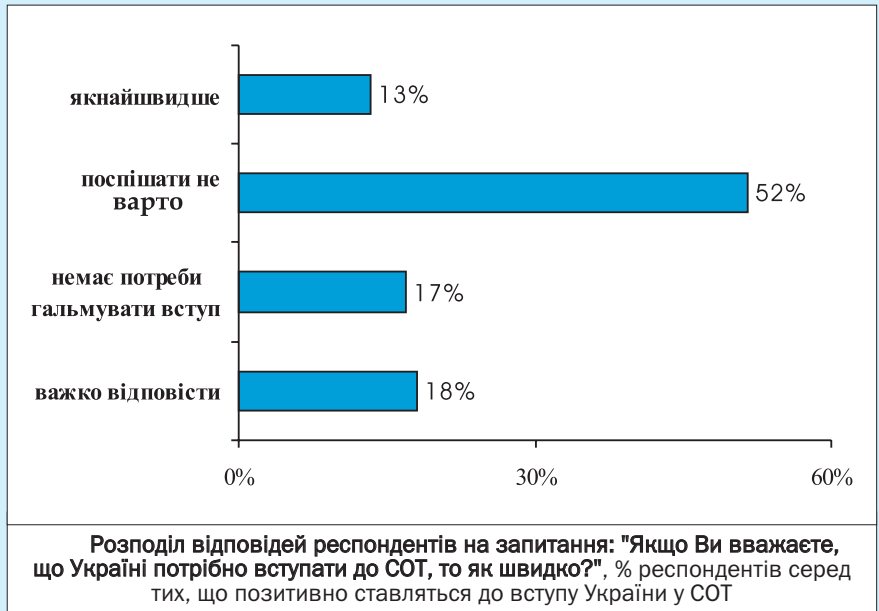
2. СТАВЛЕННЯ РЕСПОНДЕНТІВ ДО ВСТУПУ УКРАЇНИ У СОТ

Результати соціологічного дослідження підтвердили нашу гіпотезу про існування зворотного зв'язку між рівнем обізнаності щодо СОТ і ставленням до вступу у СОТ серед респондентів. Серед сільськогосподарських товаровиробників менше прихильників вступу України до СОТ, ніж серед представників владних структур. Загалом, кількість прихильників вступу до СОТ серед обох груп респондентів є більшою, ніж кількість противників.

Останній результат спростував нашу попередню гіпотезу про перевагу негативного сприйняття намірів України вступити до СОТ серед аграріїв, що базувалася на настроях політичних дебатів з приводу долі аграрного сектору в умовах СОТ у Верховній Раді, публікаціях у ЗМІ, виступах представників галузевого міністерства.

Проте поглиблений аналіз цих результатів не дає підстав для надто оптимістичних висновків, адже аналіз відповідей на наступне запитання анкети виявив, що половина прихильників вступу України до СОТ вважають, що поспішати з цим кроком не варто.

Регіональні відмінності

Дослідження виявило регіональні розбіжності у ставленні респондентів до СОТ. Найменше підтримують вступ України до СОТ у Донецькій області – 18% респондентів проти 30-34% в інших областях, де проходило опитування. У Донецькій області найбільша частина респондентів (40,5%) не визначилися у своєму ставленні до вступу України до СОТ. Найменше тих, хто не визначився із цим питанням в Одеській області – 30,5%. У цій області більше половини респондентів підтримують вступ України до СОТ: третина підтримують однозначно

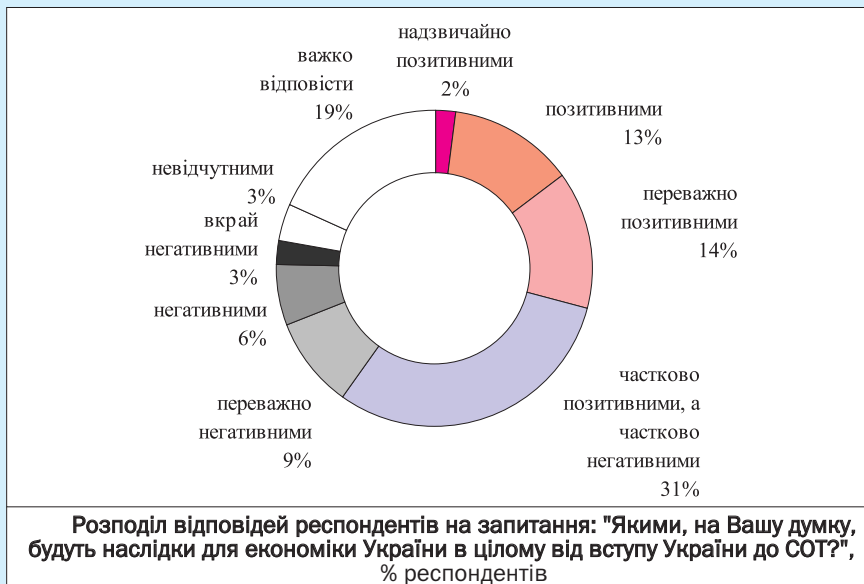
Розподіл відповідей респондентів на запитання: "На Вашу думку, чи варто Україні вступати до СОТ?", % респондентів

Варіанти відповіді:	Область				
	Донецька	Київська	Луганська	Одеська	Разом
Однозначно, так	18,0	30,0	29,8	33,5	27,8
Так, але за певних умов	16,0	16,5	18,2	20,0	17,7
Ні	25,5	17,5	18,2	16,0	19,3
Важко відповісти	40,5	36,0	33,8	30,5	35,2
Разом	100	100	100	100	100

і п'ята частина – за певних умов. Серед умов вступу респонденти найчастіше називали захист власних виробників сільськогосподарської продукції.

3. ОЧІКУВАНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Нейтральні очікування респондентів незначно переважають над позитивними, а разом позитивні й нейтральні очікування переважають над негативними. До нейтральних очікувань віднесені очікування тих респондентів, які вважають, що наслідки для економіки України будуть частково позитивними, а частково негативними (разом 34%). Позитивні наслідки (переважно позитивні, позитивні і надзвичайно позитивні) передбачають 29% респондентів. Натомість, негативні очікування (переважно негативні, негативні і вкрай негативні) мають лише 18% опитаних.

Регіональні відмінності

Дослідження виявило, що у Донецькій області, де поінформованість щодо СОТ є найнижчою, частка тих, хто не визначився із очікуваними наслідками для економіки Ук-

раїни, є найбільшою – 27,5% респондентів. В усіх областях, охоплених дослідженням, нейтральні очікування незначно переважають над позитивними, а негативні очікування мають не більше чверті респондентів. Найбільшою визначеністю відрізняються респонденти Луганщини: лише 10,5% опитаних у цій області важко було передбачити наслідки для економіки. Відповідно, частки тих, хто має визначені позитивні, нейтральні і негативні очікування у Луганській області є більшими у порівнянні з іншими областями.

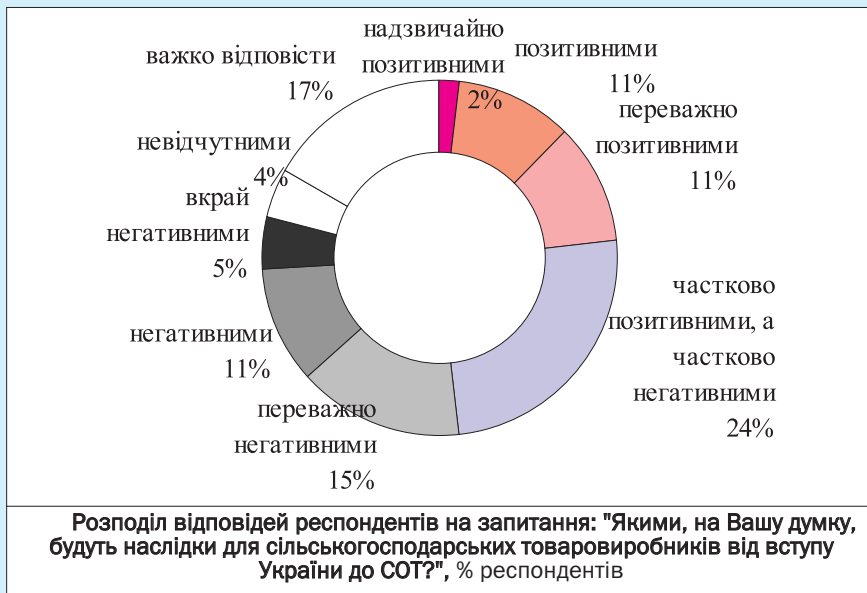
Розподіл відповідей респондентів на запитання: "Якими, на Вашу думку, будуть наслідки для економіки України в цілому від вступу України до СОТ?", % респондентів

Варіанти відповіді:	Область				
	Донецька	Київська	Луганська	Одеська	Разом
Частково позитивними, а частково негативними	29,5	29,5	33,5	30,5	30,8
Невідчутними	3,0	4,5	2,5	3,5	3,4
Разом нейтральні очікування	32,5	34,0	36,0	34,0	34,2
Переважно позитивними	13,0	14,0	18,5	12,0	14,4
Позитивними	8,0	16,0	11,5	16,5	13,0
Надзвичайно позитивними	2,5	0,5	2,0	2,5	1,9
Разом позитивні очікування	23,5	30,5	32,0	31,0	29,3
Переважно негативними	9,0	10,0	12,0	5,5	9,1
Негативними	3,5	8,0	6,0	7,0	6,1
Вкрай негативними	4,0	1,5	3,5	1,5	2,6
Разом негативні очікування	16,5	19,5	21,5	14,0	17,8
Важко відповісти	27,5	16,0	10,5	21,0	18,8
Разом	100	100	100	100	100

4.ОЧІКУВАННЯ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ

На запитання анкети: "Якими, на Вашу думку, будуть наслідки для сільськогосподарських товаровиробників?" лише 24% респондентів відзначили, що очікують позитивних наслідків (2% очікують надзвичайно позитивних наслідків, 11% – позитивних, і 11% – переважно позитивних). Негативні очікування респондентів дещо переважають над позитивними: 5% із них очікують вкрай негативних наслідків, 11% – негативних і 15% – переважно негативних.

Майже чверть респондентів (24%) вважають, що наслідки для сільськогосподарських товаровиробників будуть частково позитивними, а частково негативними, 4% вважають, що сільськогосподарські виробники не відчують на собі вплив СОТ. Загалом, більше половини сільськогосподарських товаровиробників і спеціалістів органів управління не поділяють погляду про те, що "сільське господарство України приречене на занепад після вступу України до СОТ". Як показали результати дослідження, із цим поглядом погоджуються 21% і частково погоджуються 22% респондентів.

Негативні очікування для сільського господарства від участі у системі світової торгівлі пов'язані у респондентів насамперед із перспективою зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку. Проте дослідження показало, що значна частина респондентів не пов'язують ці негативні очікування із зниженням рівня імпорتنих тарифів, що свідчить про низький рівень поінформованості респондентів, особливо сільськогосподарських товаровиробників, щодо норм і правил СОТ.

У ході переговорного процесу Україна погодилася знизити середній тариф на продукцію сільського господарства і харчової промисловості з 30% на початку періоду впровадження тарифних скорочень (2001 рік) до 12,53% у кінці періоду впровадження тарифних скорочень (2005 рік). Саме із цими зобов'язаннями пов'язані прогнози щодо втрати частини внутрішнього ринку вітчизняними товаровиробниками¹ наслідок їхньої низької конкурентоспроможності.

За даними соціологічного дослідження, лише 55% респондентів вважають, що у результаті вступу України до СОТ відбудеться зниження імпорتنих тарифів, а серед сільськогосподарських товаровиробників – 50%. Деяко більший рівень обізнаності спеціалістів органів управління й дорадників – 61%. З іншого боку, незважаючи на нерозуміння цих причинно-наслідкових зв'язків значною частиною респондентів, респонденти цілком виправдано очікують зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку і, як наслідок, зниження обсягів її виробництва.

70% опитаних вважають, що відбудеться зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку, 55% опитаних очікують зниження виробництва в сільськогосподарських підприємствах у результаті втрати частини внутрішнього ринку.

¹ Упродовж 1998-2004 років збитковими були відповідно 70, 84, 35, 43, 54, 50, 34% сільськогосподарських підприємств України.

Очікування респондентів щодо негативних наслідків для сільськогосподарських товаровиробників після вступу України до СОТ, % респондентів

Неоднозначними виявилися результати дослідження щодо можливого зниження рівня державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Лише 29% респондентів очікують значного або незначного зниження рівня державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, натомість, 35% вважають, що зменшення підтримки не відбудеться.

На фоні постійної стурбованості керівництва аграрного сектору обмеженням дозволеного рівня підтримки галузі в умовах СОТ така позиція сільськогосподарських виробників і спеціалістів органів управління потребує пояснення. Без додаткового дослідження важко встановити, який із трьох чинників лежить в основі низької стурбованості респондентів можливим скороченням рівня державної підтримки сільськогосподарського виробництва:

1. Низький рівень поінформованості щодо правил гри для сільського господарства в умовах СОТ;
2. Доволі високий рівень поінформованості респондентів про хід переговорного процесу, який дозволив їм зробити висновок про несуттєвість обмежень СОТ, які допоки значно перевищують можливості бюджету;

3. Неефективність державної підтримки для сільськогосподарських підприємств.

Варто зауважити, що узгодження з країнами-членами Робочої групи із вступу України до СОТ дозволених обсягів державної підтримки сільського господарства заходами "жовтої скриньки" СОТ стали найбільш проблемним питанням переговорів. Україна домовляється про сукупний рівень підтримки (щорічну суму всіх видів державної підтримки, на які поширюються зобов'язання зі скорочення) У розмірі 1,14 млрд. дол. США, виходячи із трирічного базового періоду для розрахунків 1994-1996 років, проте, деякі члени Робочої групи наполягають на іншому базовому періоді для розрахунків. Зокрема, якщо за базовий період розрахунку буде взято 1997-1999 роки, сукупний вимір підтримки галузі значно скоротиться.

Це питання є досить болісним для сільського господарства, адже майже всі заходи державної підтримки українського сільського господарства, завдяки яким галузь розвивалася протягом останніх п'яти років (зокрема, введення з 2000 році часткової компенсації сільгоспвиробникам за рахунок держбюджету облікової ставки за користування кредитами; доплати з держбюджету за здачу продукції відповідної якості; списання господарствам державних боргів) належать саме до "жовтої скриньки" СОТ, тобто найімовірніше, будуть підлягати певному скороченню.

Загальна вартість запланованих заходів "жовтої скриньки" у державному бюджеті 2005 року складає 2 279 150 тис. грн., тобто є значно нижчою, ніж сума дозволеної підтримки, що відстоюється делегацією України на переговорах. Це дозволяє зробити висновок про те, що проблема обмежень підтримки сільського господарства заходами "жовтої скриньки" СОТ у найближчі роки в Україні не постане через обмеження державного бюджету щодо підтримки сільського господарства.

Таким чином, цілком виправданою є точка зору тих респондентів, які не прогнозують негативних наслідків внаслідок обмеження фінансування заходів "жовтої скриньки".

Витрати на заходи "жовтої скриньки" СOT із державного бюджету 2005 року

Код ПКВК	Найменування статті бюджету	Заплановано на 2005 р., тис.грн.
2801170	Докорінне поліпшення земель підприємств агропромислового комплексу	10000,0
2801190	Селекція в тваринництві та птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу	124000,0
2801210	Фінансова підтримка виробництва продукції тваринництва та рослинництва	689500,0
2801220	Селекція в рослинництві	100000,0
2801240	Фінансова підтримка фермерських господарств	27250,0
2801240	Здійснення фінансової підтримки агропромислового комплексу через механізм здешевлення короткострокових та довгострокових кредитів	35000,0
2801430	Часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва	70000,0
2801480	Здійснення фінансової підтримки підприємств молочної переробки	10000,0

2801480	Здійснення фінансової підтримки підприємств молочної переробки	10000,0
2801540	Компенсація Пенсійному фонду втрат від застосування фіксованого сільськогосподарського податку спеціальної ставки по сплаті збору на обов'язкове пенсійне страхування	1207400,0
2801570	Забезпечення діяльності аграрного фонду	6000,0
	Разом заходи "жовтої скриньки"	2279150

5. ОЧІКУВАНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

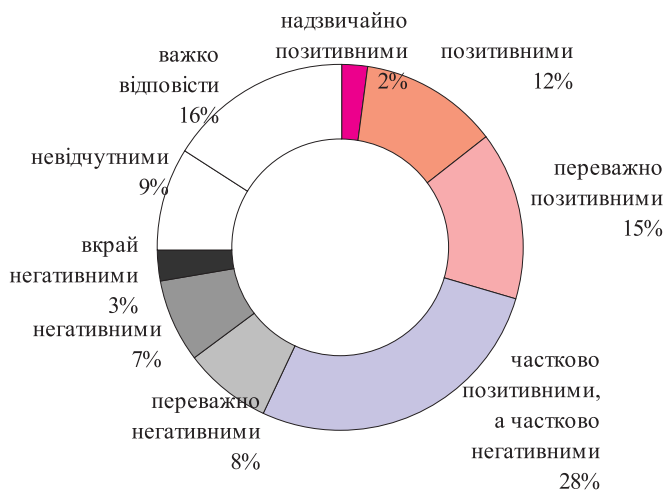
Аналіз розподілу відповідей на запитання анкети: "Якими, на Ваш погляд, будуть наслідки для населення України від вступу країни до СОТ?" показав, що більшість респондентів не очікують виключно негативних наслідків для населення. 22% респондентів очікують позитивних наслідків, 25% вважають, що будуть як позитивні, так і негативні наслідки.

Оптимізм респондентів залежить від рівня обізнаності щодо принципів СОТ. Більш обізнана група респондентів – спеціалісти органів управління – схильна до більш оптимістичних оцінок. 33,6% респондентів цієї групи очікують, що населення України відчує переважно позитивні, позитивні і надзвичайно позитивні наслідки від участі України у СОТ, і лише 15,5% – передбачають негативні, переважно негативні та вкрай негативні наслідки. Серед сільськогосподарських товаровиробників позитивні очікування незначно переважають над негативними (25,3% проти 20,6%).

Регіональні відмінності

У Донецькій, Луганській, Одеській областях, переважають нейтральні очікування наслідків участі в СОТ для населення України. Лише у Київській області позитивні очікування переважають над нейтральними. У цілому ж позитивні очікування переважають над негативними у всіх областях. У Донецькій області, де виявлено найнижчий рівень поінформованості щодо СОТ, понад чверть респондентів (27%) не визначилися у цьому питанні.

Найбільші негативні очікування респонденти пов'язують із перспективою збільшення на внутрішньому ринку іноземних

Розподіл відповідей респондентів на запитання: "Якими, на Ваш погляд, будуть наслідки для населення України від вступу країни до СОТ?", % респондентів

товарів низької якості. Понад половини опитаних (51%) вважають, що це явище набуде значного масштабу, 21% – незначного. Негативні наслідки від поширення іноземних товарів низької якості на внутрішньому ринку населення України відчуло в

Розподіл відповідей респондентів на запитання: "Якими, на Вашу думку, будуть наслідки для населення України від вступу країни до СОТ?", % респондентів

Варіанти відповіді:	Область				
	Донецька	Київська	Луганська	Одеська	Разом
Частково позитивними, а частково негативними	32,0	23,5	25,5	32,0	27,8
Невідчутними	5,0	8,5	13,5	8,0	8,8
Разом нейтральні очікування	37,0	32,0	39,0	40,0	36,6
Переважно позитивними	11,5	17,0	15,5	16,0	15,0
Позитивними	7,0	15,0	13,5	13,5	12,3
Надзвичайно позитивними	3,0	2,0	2,0	1,5	2,1
Разом позитивні очікування	21,5	34,0	31,0	31,0	29,4

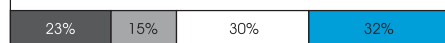
Переважно негативними	7,5	9,5	8,5	6,5	8,0
Негативними	4,0	7,0	11,5	6,0	7,1
Вкрай негативними	3,0	1,5	3,5	3,5	2,9
Разом негативні очікування	14,5	18,0	23,5	16,0	18,0
Важко відповісти	27,0	16,0	8,5	13,0	16,1
Разом	100	100	100	100	100

повній мірі на початку перехідного періоду внаслідок лібералізації торговельних режимів, тож цілком прогнозовано цей досвід проектується на майбутню лібералізацію торговельних режимів в умовах участі в СОТ.

62% респондентів очікують зростання цін після вступу України до СОТ. Дослідження не виявило причини цих негативних очікувань, крім найпростішого пояснення: будь-які реформи в країні на побутовому рівні у населення асоціюються із зростанням цін. 49% респондентів очікують, що відбудеться зменшення доходів населення, 38% – зростання рівня безробіття. Утім, 41% респондентів очікують зростання доходів населення і 35% – зниження рівня цін.

На перший погляд, існує цілий ряд суперечностей між негативними і позитивними очікуваннями респондентів для населення України від вступу країни до СОТ. Зокрема, 72% опитаних очікують збільшення на внутрішньому ринку іноземних товарів низької якості, на той час як 74% вбачають позитив у розширенні на внутрішньому ринку асортименту товарів та послуг; 38% опитаних пов'язують із членством у СОТ перспективу поширення безробіття, а 56% – передбачають створення нових робочих місць внаслідок припливу прямих іноземних інвестицій. Окрім того, 51% опитаних передбачають прискорений розвиток малого і середнього бізнесу, що також пов'язано із створенням нових робочих місць. Ці протиріччя мають логічне пояснення: респонденти очікують структурних змін в економіці, що вплине і на структуру зайнятості, і на структуру доходів, і на внутрішній ринок. Іншим поясненням може бути переважання негативних очікувань у короткостроковій перспективі, а позитивних – у довгостроковій (цей погляд поділяє й більшість вітчизняних аналітиків).

поширення безробіття

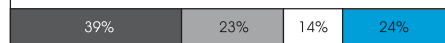
збільшення на ринку іноземних товарів низької якості

зменшення доходів населення

зростання цін

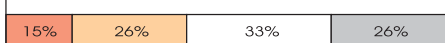

0% 50% 100%

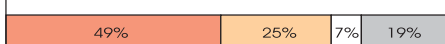
■ значне ■ незначне □ не відбудеться ■ важко відповісти

Розподіл відповідей респондентів на запитання: "Які основні негативні наслідки для населення України Ви очікуєте від вступу країни до СОТ?", % респондентів

зростання доходів населення

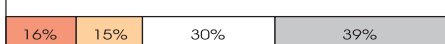
розширення асортименту товарів та послуг

зниження цін

зменшення рівня корупції

створення нових робочих місць внаслідок припливу іноземних інвестицій прискорений розвиток малого та середнього бізнесу

0% 50% 100%

■ значне ■ незначне □ не відбудеться ■ важко відповісти

Розподіл відповідей респондентів на запитання: "Які основні позитивні наслідки для населення України Ви очікуєте від вступу країни до СОТ?", % респондентів

6. НАСЛІДКИ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Дослідження наслідків від вступу України до СОТ для сільського населення не можна обмежувати аналізом можливого впливу торговельної лібералізації на споживання сільських домогосподарств. Адже, з одного боку, сільські домогосподарства є виробниками сільськогосподарської продукції не тільки для власного споживання, але й на продаж, а з іншого – від конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в умовах торговельної лібералізації залежатиме зайнятість сільського населення в секторі сільськогосподарських підприємств і оплата праці. Отже, сільські домогосподарства відчують на собі наслідки торговельної лібералізації агропродовольчого ринку безпосередньо як виробники і споживачі сільськогосподарської продукції і опосередковано через зайнятість у сільськогосподарських підприємствах. Додатковим чинником опосередкованого впливу стане залежність об'єктів соціальної сфери села, тобто умов життя сільських домогосподарств, від сільськогосподарських підприємств, яка все ще існує, незважаючи на передачу цих об'єктів на баланс сільських рад. Окрім того, значна частина селян є орендодавцями для сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств, отже, втрата позицій на ринку орендарями їхньої землі і майна позначиться на доходах сільського населення.

Таким чином, аналіз наслідків вступу України до СОТ для сільськогосподарських товаровиробників прямо (як виробників товарної продукції) і опосередковано (через зайнятість в секторі сільськогосподарських підприємств, орендні відносини, соціальну сферу села) стосується сільського населення. Господарства населення в останні роки виробляють понад 60% валової продукції сільського господарства і обробляють 29% (за даними 2002 року) сільськогосподарських угідь.

У господарствах населення, що включають особисті селянські господарства, присадибні ділянки, колективні та індивідуальні сади і городи, зосереджено понад половини продукції рослинництва (61,5% у 2003 році) і понад 70%

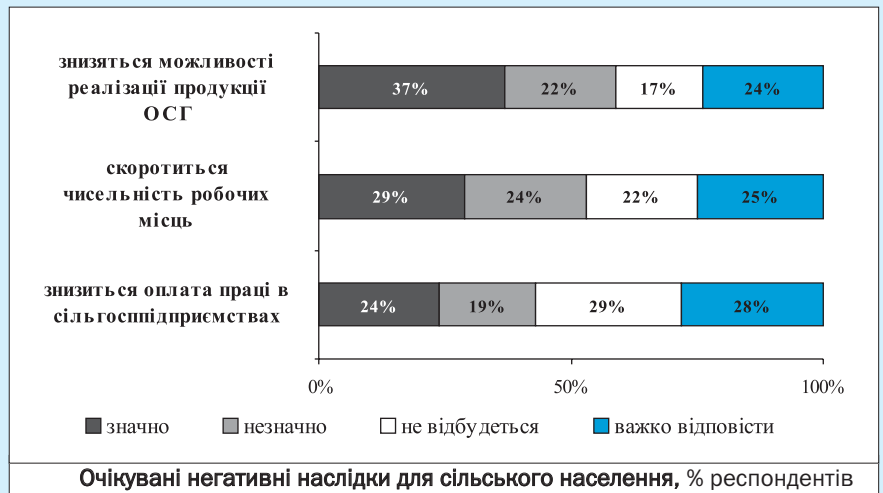
продукції тваринництва (72,2% у 2003 році) За даними 2003 року переважна частина картоплі (98,6%), овочів та баштанних культур (86,4%), плодів і ягід (76,0%) виробляється в господарствах населення. За даним станом на кінець 2003 року в господарствах населення було зосереджено 59% поголів'я великої рогатої худоби, у тому числі 74,3% корів, 69,0% поголів'я свиней, 70,3% – птиці. У 2003 році господарства населення виробили 69,3% м'яса, 80,4% молока, 56,1% яєць.

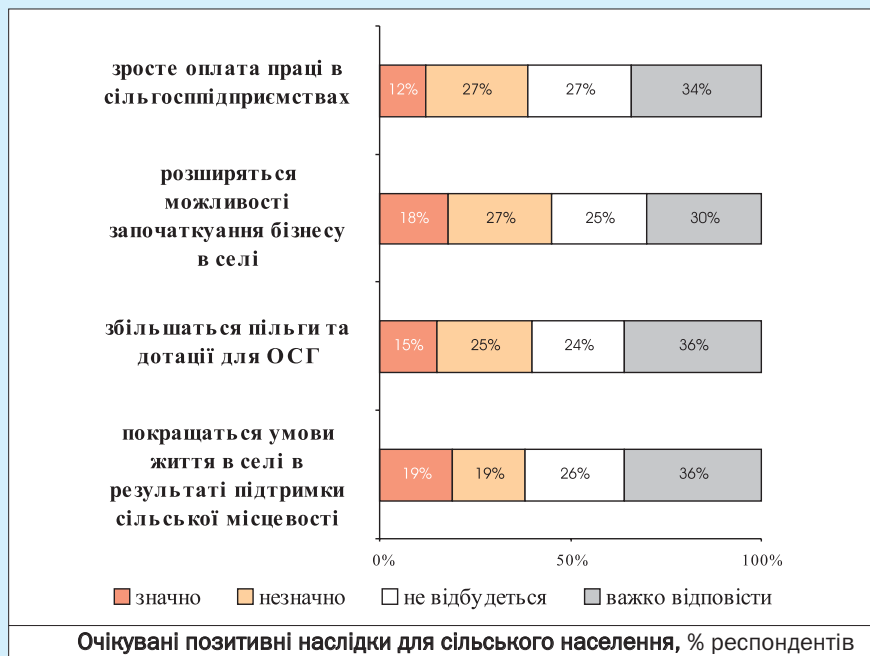

Щодо можливих наслідків вступу України до СОТ для сільського населення, то негативні очікування серед респондентів незначно переважають над позитивними. 22% опитаних оптимістично оцінюють вплив СОТ на сільське населення, натомість, 27% очікують негативних наслідків. Чверть респондентів вважають, що наслідки будуть частково позитивними, а частково негативними, а 8% – невідчутними для сільського населення.

Ми дослідили чинники, з якими пов'язані позитивні й негативні очікування респондентів щодо наслідків вступу у СОТ для сільського населення.

Порівняння даних дослідження дає підстави стверджувати, що негативні очікування у респондентів переважають над позитивними. Найбільш негативні очікування респонденти цілком виправдано пов'язують із зниженням можливостей реалізації продукції особистих селянських господарств (59% опитаних). Дрібнотоварним виробникам важко буде вижити в умовах нового конкурентного середовища. Чинником ризику для них є не тільки їхня низька конкурентоспроможність, але й висока вартість впровадження міжнародних санітарних та фітосанітарних стандартів.

Необхідність дотримання більш суворих санітарних і фітосанітарних норм може стати суттєвою перешкодою для розширення експорту сільськогосподарської продукції, виробленої в особистих селянських господарствах. У минулому експортери вже стикалися із випадками виявлення забруднень антибіотиками сухого молока, що призначалося на експорт в ЄС. Більша частина сировини для цих партій надійшла на молокозаводи від дрібних товаровиробників. Процедура впровадження світових

стандартів якості продукції збільшить витрати на виробництво і знизить прибутки сільськогосподарських виробників. До того ж створення інституцій для впровадження і підтримки стандартів якості потребує значних коштів державного бюджету. В умовах обмеженого бюджету це, у свою чергу, може спричинити скорочення витрат на підтримку сільськогосподарських виробників і сільської місцевості. Для того, щоб уникнути цих негативних впливів на особисті селянські господарства, необхідно підтримувати розвиток обслуговуючої і збутової кооперації дрібних товаровиробників та формування для них ринкової інфраструктури на державному рівні.

Негативні очікування респондентів пов'язані також із скороченням чисельності робочих місць (53% респондентів) і зниженням оплати праці в сільгоспідприємствах (43% респондентів) внаслідок зниження обсягів виробництва і погіршення фінансового стану підприємств.

Варто зауважити, що стійка тенденція до скорочення робочих місць в сільськогосподарських підприємствах існує вже зараз, незалежно від умов СОТ. Починаючи із 2001 року чисельність самозайнятих в ОСГ перевищує середньорічну кількість зайнятих в сільськогосподарських підприємствах.

Таким чином, дуже важливо враховувати на державному рівні можливі соціальні наслідки від вступу до СОТ для сільського населення, що становить майже третину всього населення України. Відповідно і частка населення, зайнятого у сільському господарстві, є незрівнянно більшою, ніж в розвинутих країнах. Отже, цілком очевидно, що якщо в результаті приєднання України до СОТ послабляться позиції національних виробників на внутрішньому агропродовольчому ринку, то темпи зростання безробіття у сільській місцевості прискоряться. З іншого боку, знизяться можливості самозайнятості у секторі ОСГ, оскільки їх товарний розвиток також ускладниться.

Що стосується оптимістичних очікувань від вступу України до СОТ, то найбільші очікування пов'язані із впливом СОТ на бізнес-середовище. 45% опитаних вважають, що в умовах СОТ розширяться можливості започаткування власного бізнесу у сільській місцевості. Ці очікування є цілком виправданими, адже СОТ сприятиме створенню ринкових інститутів в аграрній сфері, що, у свою чергу, сприятиме виходу сільського господарства із кризової ситуації і диверсифікації доходів сільського населення. 40% респондентів очікують збільшення пільг та дотацій для ОСГ і 36% – покращання умов життя в селі в результаті підтримки сільської місцевості. Ці очікування пов'язані із розширенням фінансування аграрної сфери з державного бюджету заходами "зеленої скриньки" СОТ.

До "зеленої скриньки" належать заходи, які не спрямовані на підтримку обсягів виробництва та цін виробників, а отже, не порушують принципів справедливої конкуренції. Державні витрати в межах "зеленої скриньки" можуть здійснюватись у наступних напрямках:

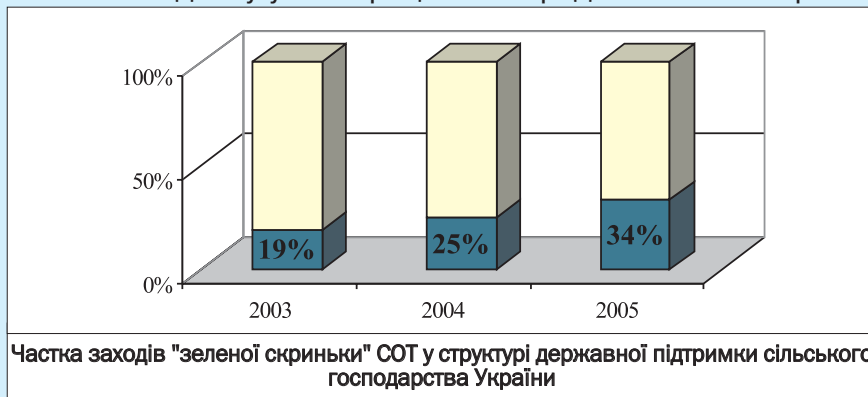
- наукові дослідження, підготовка і підвищення кваліфікації кадрів, інформаційно-консультаційне обслуговування;
- ветеринарні та фітосанітарні заходи, контроль безпеки продуктів харчування;
- сприяння збуту сільгосппродукції, включаючи збирання, обробку і розповсюдження ринкової інформації;

- вдосконалення інфраструктури (будівництво шляхів, електромереж, меліоративних споруд) за виключенням операційних витрат на її утримання;
- утримання стратегічних продовольчих запасів, внутрішня продовольча допомога;
- забезпечення гарантованого доходу сільгоспвиробникам, удосконалення землекористування тощо;
- підтримка доходів виробників, не пов'язана з видом і обсягом виробництва;
- сприяння структурній перебудові сільськогосподарського виробництва;
- охорона навколишнього середовища;
- програми регіонального розвитку.

Держава, що є членом СОТ, має право фінансувати заходи "зеленої скриньки" в будь-якому обсязі залежно від можливостей свого бюджету.

У державному бюджеті 2005 року витрати, які можна кваліфікувати як витрати на заходи "зеленої скриньки" СОТ, заплановані на рівні 1190696,5 тис. грн. (з урахуванням витрат на земельну реформу і на наукові розробки в Українській академії аграрних наук). У бюджеті, що розподіляється через Міністерство аграрної політики, заплановані витрати на заходи "зеленої скриньки" складають 963103,5 тис. грн.

Заходи "зеленої скриньки" складають 34% у структурі державної підтримки сільського господарства коштами державного бюджету у 2005 році. У попередні 2003 і 2004 роках

заходи "зеленої скриньки" складали відповідно 19% і 25% у структурі підтримки сільського господарства.

Таким чином, в Україні існує тенденція до зростання частки заходів "зеленої скриньки" у структурі державної підтримки аграрної сфери ще до набуття членства у СОТ. Як показує досвід інших країн з перехідною економікою – членів СОТ – ця тенденція триватиме і підсилюватиметься після приєднання країни до СОТ.

У результаті виконання вимог СОТ у сільському господарстві країн Центральної та Східної Європи протягом перехідного періоду відбувалася поступова зміна структури внутрішньої підтримки галузі у бік зростання частки заходів "зеленої скриньки" і зменшення частки "жовтої скриньки" Зокрема, ця тенденція була характерною для Чехії, Польщі, Словенії, де частка заходів "зеленої скриньки" переважає у структурі підтримки сільського господарства і сільської місцевості.

Зміна частки заходів "зеленої скриньки" в окремих постсоціалістичних країнах – членах СОТ, 1995-1998 років, % від загальної суми внутрішньої підтримки*

Члени СОТ	Вартість заходів "зеленої скриньки", % у вартості внутрішньої підтримки сільського господарства			
	1995	1996	1997	1998
Чеська Республіка	75,3%	76,0%	78,5%	86,2%
Польща	63,2%	70,8%	74,4%	73,8%
Словенія	48,1%	50,8%	57,9%	60,8%

*Розраховано за даними Секретаріату СОТ

В Україні зростання підтримки села заходами "зеленої скриньки" означає, що поступово відбуватиметься зміщення акцентів бюджетної підтримки сільського господарства з підтримки сільськогосподарських підприємств у бік підтримки розвитку сільської місцевості. Ці тенденції посиляться у ході європейської інтеграції України, адже розвиток сільської місцевості у країнах ЄС є рівнопріоритетним напрямком аграрної політики поряд із підтримкою сільськогосподарських виробників.

Це означає, що держава буде активно підтримувати розвиток інфраструктури у сільській місцевості (будівництво шляхів, електромереж, меліоративних споруд), розвиток ринкової інфраструктури для ОСГ (сприяння збуту сільськогосподарської продукції, включаючи збирання, обробку і розповсюдження

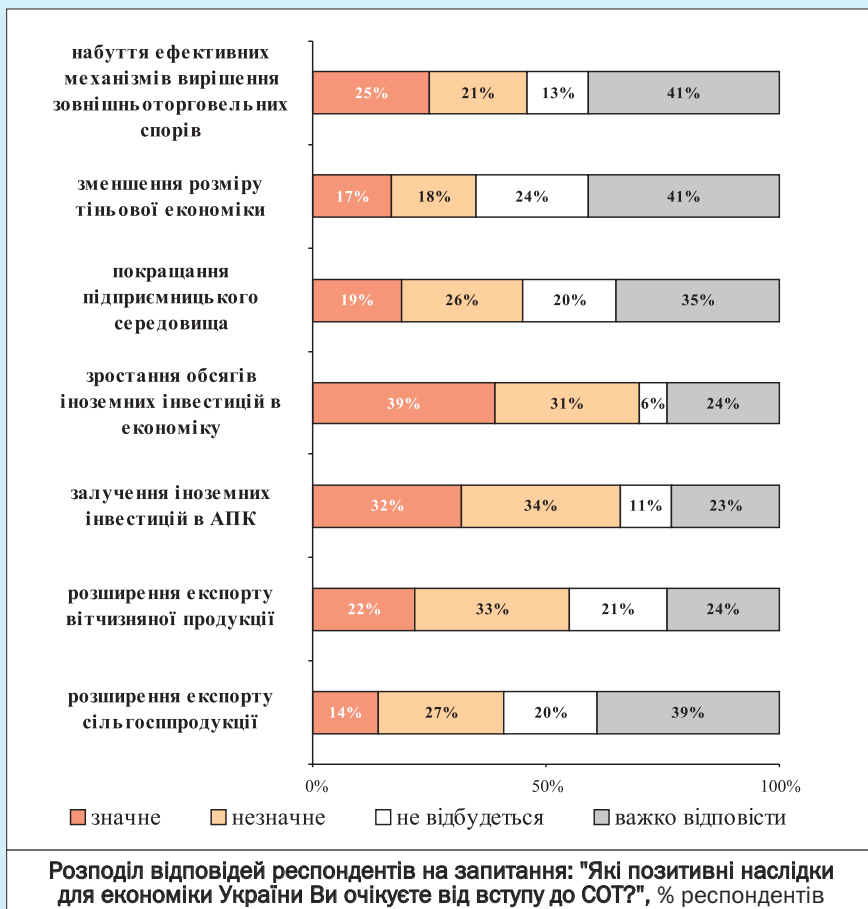
ринкової інформації), охорону довкілля, підтримку депресивних територій, вкладати гроші у людський капітал села. Нейтралізації можливих негативних наслідків для сільського населення від вступу України до СОТ і реалізації можливих позитивних наслідків сприятимуть підтримка формування та розвитку ринкової та соціальної інфраструктури, обслуговуючих кооперативів, дорадчих служб.

7. ОЦІНКА ВИГРАШІВ УЧАСНИКІВ АГРОПРОДОВОЛЬНОГО РИНКУ

Значні вигоди від вступу України до СОТ для економіки України респонденти пов'язують із розширенням експорту продукції з України (55% опитаних) і, зокрема, експорту сільськогосподарської продукції (41% опитаних). 36% респондентів вважають, що українські експортери отримають інструмент проти упередженого застосування санітарних і фітосанітарних норм.

Періодичні фітосанітарні скандали стали ускладнюючим чинником роботи українських експортерів сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках. Найбільшого резонансу набули скандали в Канаді і Франції у 2003 році, коли заборонили вивантаження української фуражної пшениці, внаслідок чого виникло упереджене ставлення до українського зерна на інших ринках збуту. Деякі полегшення у цьому плані для українських експортерів повинні відбутися після вступу у СОТ. Члени СОТ визнають санітарні й фітосанітарні норми інших членів як еквівалентні (навіть якщо вони відрізняються від власних) у тому випадку, якщо експортер демонструє імпортеріві, що його заходи досягають належного рівня санітарного або фітосанітарного захисту. На запит будь-якого члена СОТ повинні проводитися консультації з метою досягнення двосторонніх і багатосторонніх угод по визнанню еквівалентності конкретних санітарних і фітосанітарних норм. Отже, українські експортери сільгосппродукції отримають доступ до ефективних механізмів вирішення зовнішньоторговельних спорів.

Найбільші переваги для економіки України респонденти вбачають у зростанні обсягів іноземних інвестицій

в економіку (70% опитаних), у тому числі і в АПК (64% опитаних). Проте як показує досвід постсоціалістичних країн, які стали членами СОТ протягом перехідного періоду, ці переваги не варто переоцінювати. Необхідно зауважити, що участь у СОТ для цих країн стала важливим, проте не єдиним чинником залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Прямі іноземні інвестиції залучаються в економіку країн Центральної та Східної Європи завдяки кваліфікованій і дешевій робочій силі та зростаючій орієнтації на європейські ринки. Зокрема, у 2002 році, у період активної підготовки до приєднання низки країн регіону до ЄС,

прямі іноземні інвестиції в регіоні зросли на 15%. Участь у СОР країн регіону розглядається потенційними інвесторами як важливий елемент відкритої, прозорої і стабільної політики. Отже, набуття членства у СОР може стати тільки одним із чинників залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, і, зокрема, в її агропродовольчий сектор. Чинниками, що стримують інвесторів, залишається нестабільність законодавства в країні, надмірний податковий тиск, низька дисципліна виконання контрактів, недоліки у роботі судової системи, що формують інвестиційний клімат держави.

Сільськогосподарські товаровиробники більш стримано оцінюють перспективи надходження прямих іноземних інвестицій, ніж управлінці. Якщо серед управлінців 75% очікують припливу прямих іноземних інвестицій в економіку країни після набуття членства у СОР (а 44% розраховують на значні обсяги ПІІ), то серед виробників – 65%.

Регіональні відмінності

Результати досліджень показали різницю у рівні оптимізму щодо позитивних наслідків СОР, зокрема, стосовно іноземних інвестицій, серед респондентів різних регіонів. Респонденти Донецької і Київської областей більш помірковано ставляться до перспектив припливу інвестицій в Україну, зокрема і в агропродовольчу сферу, ніж респонденти Луганської і Одеської областей.

Розподіл думок респондентів щодо позитивних наслідків для економіки України від вступу країни до СОР, % респондентів

Варіанти відповіді:	Область				
	Донецька	Київська	Луганська	Одеська	Разом
Зростання обсягів іноземних інвестицій в економіку країни:					
значне	36,5	32,0	43,9	46,4	39,5
незначне	35,5	31,5	27,8	27,4	30,6
не відбудеться	2,5	6,0	7,6	9,5	6,3
важко відповісти	25,5	30,5	20,7	16,7	23,6
разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Залучення іноземних інвестицій у сільське господарство, переробну, харчову промисловість:					
значне	27,5	26,5	37,2	38,9	32,4
незначне	36,5	39,5	31,2	28,9	34,1
не відбудеться	8,5	10,5	9,5	16,1	11,0
важко відповісти	27,5	23,5	22,1	16,1	22,5
разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Окрім зростання іноземних інвестицій і обсягів експорту, респонденти мають інші позитивні очікування для економіки України. 45% респондентів очікують покращання підприємницького середовища в Україні, 35% – зменшення розміру тіньової економіки. Система вільної торгівлі створює передумови для підвищення ефективності й прозорості політичних рішень, зменшення корупції, вдосконалення законодавства. Зокрема, рівень корупції знижується завдяки обмеженню застосування імпорتنних квот, які створюють небезпеку корупції серед чиновників, що розподіляють квоти.

Позитивні очікування респондентів для економіки країни знаходяться у прямому зв'язку із оцінкою вигод для різних учасників агропродовольчого ринку. Серед учасників агропродовольчого ринку вигоди і ризику від лібералізації торговельних режимів розподіляться нерівномірно. Аналіз об'єктивних чинників і суб'єктивних оцінок респондентів по-

казує, що найбільші вигоди очікуються для експортерів сільськогосподарської продукції, а найменші – для особистих селянських господарств і фермерів.

Регіональні відмінності

Провідні позиції в експортному сегменті агропродовольчого ринку України займають транснаціональні корпорації і компанії з іноземним капіталом. Саме вони, на думку 70% респондентів, отримують найбільше переваг від участі України у СОТ. Опитування показало, що серед респондентів досить поширена думка, що СОТ проводить політику в інтересах транснаціональних корпорацій і розвинутих країн. З цією думкою повністю погоджуються 40% респондентів і частково погоджуються – 24% опитаних. Особливо поширення ця думка набула серед виробників і управлінців Одеській області, де розташовані порти і експортні елеватори й зареєстрована найбільша кількість компаній, що займаються експортом зерна та соняшника з України.

Розподіл відповідей респондентів на запитання:

"Чи згодні Ви з наступним твердженням щодо СОТ: "СОТ проводить політику в інтересах транснаціональних корпорацій і розвинутих країн", % респондентів

Варіанти відповіді:	Область				
	Донецька	Київська	Луганська	Одеська	Разом
Згоден	29,5	32,0	32,8	46,4	34,9
Частково згоден, частково ні	20,5	23,5	28,8	21,8	23,7
Не згоден	18,5	15,5	9,1	12,8	14,0
Важко відповісти	31,5	29,0	29,3	19,0	27,4
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Респонденти переконані, що **виграші** від членства країни у СОТ будуть переважати над програшами (ризиками) у наступних учасників аграрного ринку:

- транснаціональних корпорацій і компаній з іноземним капіталом, що займаються виробництвом, переробкою і експортом сільськогосподарської продукції;
- крупних вітчизняних зернотрейдерів та інших представників вітчизняного крупного агробізнесу;
- державних структур;

- українських споживачів продовольчих товарів.
- У **програші**, за оцінками респондентів, опиняться:
- фермерські господарства;
 - вітчизняні сільськогосподарські підприємства;
 - особисті селянські господарства;
 - малі і середні підприємства ринкової інфраструктури;
 - вітчизняні переробні підприємства.

Саме остання група належатиме до "групи ризику" у короткостроковій перспективі після вступу України до СОТ. Уникнення можливих негативних наслідків залежатиме від ефективності державної аграрної та соціальної політики, зокрема, від ефективного використання заходів підтримки сільського господарства, які належать до "зеленої скриньки" СОТ.

З іншого боку, держава зацікавлена у реалізації переваг, які надасть участь у СОТ першій групі учасників аграрного ринку, зокрема, операторам експортного сегмента ринку. Участь у СОТ стратегічно вигідна Україні як державі зі значним експортним потенціалом у сільському господарстві:

1. Вступ України до СОТ прискорить укладання угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС, що сприятиме полегшенню доступу української сільськогосподарської продукції на ринки країн ЄС;

2. Лібералізація режиму доступу українських експортерів до зовнішніх ринків стане чинником поживавлення в експортно-орієнтованих галузях економіки, у тому числі й у сільському господарстві;

3. Лібералізація режиму доступу українських експортерів до зовнішніх ринків стане чинником прискорення структурних реформ в аграрному секторі, що сприятиме зростанню конкурентоспроможності національних виробників;

4. У довгостроковій перспективі участь у СОТ принесе переваги країнам-експортерам сільськогосподарської продукції з обмеженими фінансовими можливостями субсидування експорту, до яких належить і Україна. У результаті виконання вимог СОТ щодо поступового зменшення захисту внутрішніх ринків і зниження рівня експортних субсидій поступово відбувається зростання і стабілізація світових цін майже на всі сільськогосподарські товари;

5. Наслідком цінової стабілізації на зовнішніх, а слідом за ними й на внутрішніх агропродовольчих ринках, буде зменшення кон'юнктурної невизначеності на цих ринках. Таким чином сільгоспвиробники зможуть більш ефективно й раціонально розподіляти свої ресурси, що у свою чергу стане позитивним чинником розвитку внутрішнього агропродовольчого ринку;

6. В Угоді про сільське господарство передбачено продовження реформування міжнародної торгівлі. Таким чином, Україна отримує можливість реалізації своїх поточних і стратегічних торговельно-економічних інтересів шляхом участі у багатосторонніх торговельних угодах при розробці нових правил міжнародної торгівлі. Україні як нетто-експортеру сільськогосподарської продукції з обмеженими можливостями субсидування експорту вигідно буде приєднатися до Кернської групи країн – провідних ліберально налаштованих експортерів сільгосппродукції – Австралії, Нової Зеландії, Канади та інших країн-експортерів зерна, зацікавлених в обмеженні протекціоністських заходів в аграрному секторі;

7. Ще один аспект, щодо членства у СОТ, особливо важливий для сільського господарства, пов'язаний з Угодою про санітарні й фітосанітарні заходи. Українські експортери сільгосппродукції отримають інструмент проти упередженого застосування санітарних й фітосанітарних норм.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз результатів дослідження дозволив не тільки детально дослідити позитивні і негативні очікування сільськогосподарських товаровиробників (керівників і головних спеціалістів сільськогосподарських підприємств та фермерів) та управлінців обласної і регіональної ланок від вступу України до СОТ, але і більш детально визначити переваги та ризики для всіх учасників агропродовольчого ринку. Проведене дослідження обґрунтовує наступні напрямки державної політики, здатні знизити ризики, нейтралізувати можливі негативні наслідки і прискорити реалізацію переваг від лібералізації торговельних режимів:

1. Сприяння експорту з метою розширення зовнішніх ринків збуту для українських експортерів.

2. Стимулювання внутрішнього попиту на продовольство.

3. Підвищення конкурентоспроможності національних виробників за рахунок поліпшення якості і безпеки продукції шляхом впровадження міжнародних стандартів якості. Незалежно від набуття членства у СОТ Україні, враховуючи експортну орієнтацію сільського господарства, давно слід було розпочати заміну національної системи стандартів, що застаріла і не задовольняє потреби зовнішньої торгівлі.

4. Сприяння зростанню конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на внутрішніх і зовнішніх ринках шляхом проведення реструктуризації збиткових сільськогосподарських підприємств, ефективного державного регулювання аграрних ринків, використання ефективних механізмів підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

5. Для того, щоб уникнути негативних впливів на особисті селянські господарства, необхідно підтримувати на державному рівні розвиток обслуговуючої і збутової кооперації дрібних товаровиробників та формування для них ринкової інфраструктури.

6. Сприяти розвитку сільської місцевості, активно використовувати переваги "зеленої скриньки" СОТ.

З огляду на проблеми, накопичені в аграрному секторі, більшість із цих заходів потребує нагального впровадження незалежно від набуття членства України у СОТ. Участь у СОТ сприятиме прискоренню і більш ефективній реалізації цих напрямків аграрної політики, що, у свою чергу, працюватиме на підготовку аграрного сектору України в ході реалізації євроінтеграційних намірів.

ДОДАТКИ

АНКЕТА

ОПИТУВАННЯ ЩОДО НАСЛІДКІВ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

- 1. Чи володієте Ви інформацією про Світову організацію торгівлі (СОТ)?**
 - а. досконало
 - б. достатньо
 - в. у загальних рисах
 - г. приблизно
 - д. зовсім не володію
- 2. Якщо Ви володієте інформацією про СОТ, то з яких джерел Ви отримали найбільш повну інформацію?**
 - а. телебачення
 - б. радіо
 - в. газети, журнали
 - г. від родичів, друзів, сусідів
 - д. з інших джерел (зазначте) _____
 - е. важко відповісти
- 3. Як ви вважаєте, чи варто Україні вступати до СОТ?**
 - а. Однозначно так
 - б. Так, але за певних умов
 - в. Зазначте за яких саме _____
 - г. Ні
 - д. Важко відповісти
- 4. Якщо Ви вважаєте, що Україні варто вступати до СОТ, то як швидко?**
 - а. Якнайшвидше
 - б. Немає потреби гальмувати процес вступу
 - в. Поспішати не варто
 - г. Важко відповісти
- 5. Чому Ви обрали саме такий варіант відповіді?:** _____
- 6. Якими, на Вашу думку, будуть наслідки для економіки України в цілому від вступу України до СОТ?**
 - а. Надзвичайно позитивними
 - б. Позитивними
 - в. Переважно позитивними
 - г. Частково позитивними, а частково негативними
 - д. Невідчутними
 - е. Переважно негативними
 - ж. Негативними
 - з. Вкрай негативними
 - и. Важко відповісти
- 7. Якими, на Вашу думку, будуть наслідки для сільськогосподарських товаровиробників від вступу України до СОТ?**
 - а. Надзвичайно позитивними
 - б. Позитивними
 - в. Переважно позитивними
 - г. Частково позитивними, а частково негативними
 - д. Невідчутними
 - е. Переважно негативними
 - ж. Негативними
 - з. Вкрай негативними
 - и. Важко відповісти
- 8. Якими, на Вашу думку, будуть наслідки для населення України від вступу країни до СОТ?**
 - а. Надзвичайно позитивними
 - б. Позитивними
 - в. Переважно позитивними
 - г. Частково позитивними, а частково негативними
 - д. Невідчутними
 - е. Переважно негативними
 - ж. Негативними
 - з. Вкрай негативними
 - и. Важко відповісти
- 9. Якими, на Вашу думку, будуть наслідки для сільського населення України від вступу країни до СОТ?**
 - а. Надзвичайно позитивними
 - б. Позитивними
 - в. Переважно позитивними
 - г. Частково позитивними, а частково негативними
 - д. Невідчутними
 - е. Переважно негативними
 - ж. Негативними
 - з. Вкрай негативними
 - и. Важко відповісти
- 10. Якщо можете, обґрунтуйте свою позицію щодо можливих наслідків для сільського населення.** _____
- 11. Які основні негативні наслідки для населення України Ви очікуєте від вступу до СОТ?** _____

	Значне	Незначне	Не відбудеться	Важко відповісти
Зростання цін				
Зменшення доходів населення				
Збільшення на ринку іноземних товарів низької якості				
Масовий наплив мігрантів				
Поширення безробіття				
Інші (зазначте)				

12. Які основні позитивні наслідки для населення України Ви очікуєте від вступу до СОТ?

	Значне	Незначне	Не відбудеться	Важко відповісти
Зростання доходів населення				
Розширення асортименту товарів та послуг				
Зниження цін				
Зменшення рівня корупції				
Створення нових робочих місць внаслідок припливу іноземних інвестицій				
Прискорений розвиток малого та середнього бізнесу				
Інші (зазначте)				

13. У тому числі, якими, на Вашу думку, будуть позитивні та негативні наслідки вступу до СОТ для сільського населення?

	Значне	Незначне	Не відбудеться	Важко відповісти
Знижаться можливості реалізації сільськогосподарської продукції, виробленої в господарствах населення				
Скоротяться чисельність робочих місць внаслідок послаблення позицій сільськогосподарських і переробних підприємств на внутрішньому ринку				
Знизиться оплата праці в сільськогосподарських підприємствах в результаті послаблення їх позицій на внутрішньому ринку				
Збільшиться оплата праці в сільськогосподарських підприємствах внаслідок розширення експорту сільськогосподарської продукції				
Розширяться можливості розпочати власний бізнес у сільській місцевості				
Збільшаться пільги та дотації при веденні особистих селянських господарств				
Покращаться умови життя в селі (школи, лікарні, газ, вода, каналізація, клуби тощо) у результаті збільшення обсягів державної підтримки сільської місцевості.				
Інші (зазначте)				

14. Які основні негативні наслідки для економіки України Ви очікуєте від вступу України до СОТ?

	Значне	Незначне	Не відбудеться	Важко відповісти
Зниження тарифів на товари, що імпортуються в Україну				
Зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку				
Дискримінація вітчизняних товарів на світових ринках через невідповідність світовим стандартам якості				
Зменшення експорту вітчизняної продукції				
Зменшення виробництва сільгосппродукції в сільськогосподарських підприємствах України				
Зниження рівня державної підтримки сільськогосподарських підприємств				
Зниження обсягів реалізації продукції особистих селянських господарств на внутрішніх ринках				
Інші (зазначте)				

15. Які основні позитивні наслідки для економіки України Ви очікуєте від вступу до СОТ?

	Значне	Незначне	Не відбудеться	Важко відповісти
Зростання обсягів іноземних інвестицій в економіку країни				
Залучення іноземних інвестицій у сільське господарство, переробну і харчову промисловість				
Розширення експорту вітчизняної продукції				
Розширення експорту сільськогосподарської продукції				
Набуття ефективних механізмів вирішення зовнішньоторгівельних спорів				
Зростання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств				
Зростання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств				
Зменшення розміру тіньової економіки				
Покращання підприємницького середовища				
Інші (зазначте) _____				

16. Чи згодні Ви з наступними твердженнями щодо СОТ:

	Згоден	Частково згоден, частково ні	Не згоден	Важко відповісти
СОТ диктує державну політику урядам країн – членам СОТ				
СОТ проводить політику в інтересах транснаціональних корпорацій і розвинутих країн				
Бідні країни у СОТ безправні				
В Україні немає виходу, вона змушена вступати до СОТ				
Сільське господарство приречене на занепад після вступу у СОТ				
Членство у СОТ збільшить розрив між багатими і бідними людьми				
Додайте своє твердження _____				

17. На Вашу думку, які учасники аграрного ринку будуть у вигаді від вступу України до СОТ?

	Так	Ні	Важко відповісти
Вітчизняні сільськогосподарські підприємства			
Державні структури			
Крупні вітчизняні зернотрейдери і інші представники вітчизняного крупного агробізнесу			
Транснаціональні корпорації і компанії з іноземним капіталом, що займаються виробництвом, переробкою і експортом сільськогосподарської продукції			
Малі і середні підприємства ринкової інфраструктури			
Фермери			
Особисті селянські господарства			
Вітчизняні переробні підприємства			
Українські споживачі продовольчих товарів			
Інші (зазначте) _____			

На закінчення, вкажіть, будь ласка, загальні відомості про себе:

18. Ви працюєте:

- керівником або головним спеціалістом сільськогосподарського підприємства
- головою фермерського господарства
- начальником або спеціалістом обласного управління сільського господарства
- начальником або спеціалістом районного управління (відділу) сільського господарства
- головою або спеціалістом обласної ради
- головою або спеціалістом районної ради
- головою сільської ради
- керівником або спеціалістом дорадчої служби

19. Область:

- Київська
- Донецька
- Одеська
- Луганська